

A budai Városmajor.

A székesfővárosnak fiók-városligete a budai ugynevezett »Városmajor«. E Városmajor körül két vitakérdés merült fel. Az egyik érdeklő a környékbeli lakosokat s a Városmajor telkét bérlő mutatóványosokat. Micsoda hagyomány alapján vannak e helyen népmulatságok és játékok? A másik kérdés érdeklő a tanügyi történetírókat s ez az, vajjon csakugyan igaz-e, hogy a Városmajor területén volt a Mária Terézia-korabeli budai egyetemi fűvészkert.

Rupp Jakab ugyanis, a kit a legtöbben követnek, erre vonatkozólag a következőket írja: »A külső telkekhez vezető szekérut szomszédságában völgy terül el, melynek partján 1740—1780-ig (dögvész miatt bezáratván a polgári temető) temették a holtakat; Daun Henrik József gróf budavári főparancsnok ide, 1724-ben, még most is fennálló majort és kertet készített, mely a város által megváltatván, »Város major« nevet nyert. Itt volt az egyetemnek fűvészkertje és kevéssel a hivataloknak Budára való áttétele után II. József alatt e hely fákkal beültetettén, arnyas sétéival a tisztviselők és lakosság mulató helyévé tétetett«. (Buda-Pest és környékének helyrajzi története. 1868. 196. l.)

A székesfőváros levéltárában azonban megvannak a Városmajorra s a fűvészkertre vonatkozó egykoru iratok s azok a két kérdést véglegesen eldöntik.

Az egyetemnek Pestre áthelyezése után, 1784. november 22-ikén 27055. sz. a. leír a helytartótanács a városhoz, hogy közölje a lakossággal ő felsége azon szándékát, hogy Buda városának a közönség szórakozására nyilvános kertet és mulatót akar alapítani. A ki tehát annak plántálását és berendezését magára vállalja, jelentkezék a helytartótanácsnál. Ezt a leiratot a tanács kidoboltatta. Érdekes azonban, hogy az a hivatalnok, a ki a helytartótanácsi iratot beiktatta, azt a következő czim alatt vezette be: »A ki az egyetem kertjét és a vendéglőt a közönség használatára be akarja rendezni, utasítsassék a helytartótanácsához«.

De a helytartótanácsnak 1785. július 25-ikén 19647. sz. a. kelt, még szintén latin leirata már arról tanuskodik, hogy a király határozata szerint »Allodium pro deambulatione et distractione publici adaptetur« a majort kell a közönségnek sétálására és szórakozására alkalmassá tenni, még pedig »in locum Horti Botanici« a fűvészkert helyett.

Ha már most valaki ezt az »in locum« kifejezést úgy fordította, hogy »helyére« vagy »helyén«: könnyen abba a tévedésbe eshetett, hogy a Városmajor sétahelye a fűvészkert területén keletkezett.

Ugyanaz a leirat kötelezi Buda városát, hogy a Városmajor átalakításának, különösen pedig a Tallherr J. kamarai építész által tervezett vígadó-

adatatószám

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Osztályozás

Tárv

Szerző

Laczo V.

Cím

A budai Városmajor

Forrás:

Az Ujság.

Bp.

1913 III/21

(Hely)

(Idő)

(Köt. v.)

nak költségeit, 6982 forint 55 krt, saját házi pénztárából fedezze, a minek könnyebb elviselésére a király a fűvészkertben lévő épületét a városnak ajándékozza.

Erre a tanács előbb augusztus 5-én a helytartótanács utján, később pedig szeptember 3-án külön felségfolyamodványban is köszönetet mond ő felsége nagylelkűségéért, de — felsorolván ama nagy kiadásokat, a melyek Buda városát az ujonan épített felsővárosi vendéglő, a vízvezeték s a nyilvános kutak márványmedenczéi, a közutak javítása és kövezése, nemkülönb a felső és alsó város világitása miatt terhelik — arról kénytelen panaszkodni, hogy pénztára kimerült s a mulatóterem építésére szükséges nagy összeget saját erejéből fedezni képtelen. Hogy tehát ne kelljen magukat adósságba verni, arra kéri ő felségét, hogy a fűvészkertnek egész telkét ajándékozza nekik. Ők azt ház- és kerthelyekre osztva eladnák.

A válasz Bécsből érkezett szeptember 22-én 11508. sz. a. német nyelven. A tanács elégedjék meg a fűvészkert házával, mert a telket az egyetem javára fogják eladni. A háznak átadására a helytartótanács november 2-iki német leiratával Splényi báró udvari tanácsost küldi ki, november 29-diki leiratában pedig felszólítja a tanácsot, hogy a fűvészkert felosztásáról és becséről adjon véleményt. Ezt az alkalmat a tanács felhasználja a következő ajánlat tételére. Az ingyen házhöz ajándékozzon a kormány még egy kis telekrész is, a többit pedig adja el a városnak ölenként 6 krajczárjával. Ezt a megvett telket aztán eladják a lakosságnak s az így bevett összegből nyilvános kertté alakítják a Városmajort.

A kormány az ajánlatot nem fogadta el. A fűvészkertet árverésre bocsátották. De 1786 aug. 3-áról is még az a jelentés olvasható, hogy az árverésen senki sem jelent meg és csak Krammerlauf

Ignác hajlandó két házhelyet venni s ölenként 23 krajczárt fizetni. Pedig Tallherrnek 1785 november 23-án készített felosztása és becslése szerint a fűvészkertet 41 házhelyre osztották 14.496 négyszögölnyi területen s négyszögölenként 23 krajczárjával összesen 5556 frt 48 kr-ra becsülték. A városnak ajándékozott ház értékét 2902 forint 46 krajczárnak vették.

Orczy László báró, pesti kerületi kamarai adminisztrátor 1786 november 25-én felszólítja a tanácsot, hogy a fűvészkert telkét legalább bérbe adja s a következő évben bocsássa ismét árverés alá. 1788 május 19-én a pesti kerületi kamarai és uradalmi adminisztrátor, Schilson, augusztus elsejére tüzeti ki a fűvészkert elárverezését, s ekkor végre megkönnyőrül rajta Perczell Imre, a rendőrség főparancsnoka, és megvevén a telket, szőlőkertté alakítja át. A város ez ellen tiltakozik, felír a kormányhoz, de a király 1791-ben végre is helybenhagyja Perczell vállalkozását.

A Városmajorban ez idők alatt, bár lassan, de egész komoly lépéseket tettek a városi park megteremtésére.

A Városmajorhoz vezető utat szélesbitették. A helytartótanács azonban 1788. június 6-ikán leír a tanácshoz, hogy mivel az ut mentén a régi temetőből való koporsók és még hussal fedett gyermekesontok látszanak ki a földből, jelentse fel sürgősen azokat, a kik e rendetlenségért felelősek és intézkedjék, hogy ennek az egészségre oly veszélyes állapotnak minél hamarabb vége legyen. A tanács azzal védekezik, hogy a munkások nagyon lazán töltötték fel a talajt, de rögtön utasította őket a hibák kijavítására.

Mindezekből világosan kitűnik, hogy a fűvészkert és a Városmajor nem lehetett ugyanaz a terület.

725.091
"1784/1852"

1913

Személy

De a fűvészkertnek helyét pontosan is meg lehet állapítani az akkori örökbavallási könyvek-
ből, a melyek a mai telekkönyveket pótolták. Ezeknek alapján a fűvészkert-telek tulajdonosai
nak sorozatát le lehet vezetni egészen a mai birtok-
állapotig.

Az első adatot 1798. május 4-ikéről találjuk. E szerint Horváth Zsigmond és GludovácZ József tanácsosok Perczell Imre ezredestől megvették a régi fűvészkert telkét, 11 és két harmad holdat, s ugyanakkor ők öt házhelyet ötnegyed hold és 35 négyszögöl nagyságban eladtak a Krammerlaufból Kalmárffy IgnácZczá lett városi tanácsnoknak különös tekintetből házhelyenként csak 50 forintjával, mert különben négyszögölenként 30 krajczárjával is eladhatták volna.

1805-ben Horváth Zsigmondtól, akkor már békési főispántól telekrészeket vettek, még egy házhelyet 160 négyszögölnek véve és négyszögölenként harmincz krajczárjával.

Perger IgnácZ telkét 1840-ben Virozsil Antal egyetemi jogtanár vette meg 1600 forintért s itt már fel van jegyezve, hogy a telek a Molnár-utczában van. Ez pedig a mai Karácsonyi-utcza.

Stermensky András telke 1848-ban Fritz Károly Antalnéra szállt át s ez a telek is a Molnár-utczában van.

Kalmárffy IgnácZ telkét 1846-ban árverésen vette Jankovich Antal orvos, 1760 négyszögölet 13.750 forintért. Ez a telek pedig ma Jankovich János dr.-é s a Márvány-utcza 1. szám alatt van.

A Kalmárffy-telekből egy rész, 720 négyszögöl, 360 forintért Thomayer Andrásra, 8000 forintért Sivkovich Tamásra, 10.015 forintért Pilisauer Józsefre s 1827-ben Kiss Károlyra szállt 15.500 forintért és ez a telek az Iskola-utczában van, a mely a mai Krisztina-körut.

A Kalmárffy-telekből nagy részt 1852-ben árverésen vett meg Karácsonyi Guidóné született Marczibányi. S így a régi fűvészkertnek egy darabja a mai Karácsonyi grófi telekbe is beleolvadt.

A fűvészkertnek helye ezek alapján pontosan meg van határozva. A ki topográfikus adatokat kívánna, annak a régi méreteket a mostani tervrajzokra kell alkalmaznia.

Laczó Viktor dr.